

กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน

The Process of Investigative Reporting

เสกสรณ ประเสริฐ / Sekson Prasert

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก / Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand

E-mail: seksonborsae@gmail.com

ปรีชา พันธุ์เนน / Preecha Phannan

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก / Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand

ประวัติบทความ

ได้รับบทความ 22 พฤษภาคม 2562 แก้ไข 17 กรกฎาคม 2562 ตีพิมพ์ 30 กันยายน 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน และปัญหาอุปสรรคข้อจำกัดในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน เพื่อที่จะนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญทั้ง 4 กลุ่มคือผู้แทนองค์กรข่าวที่ทำข่าวเชิงสืบสวน ผู้ชำนาญการด้านการทำข่าวเชิงสืบสวน นักวิชาการด้านข่าวเชิงสืบสวนหรือการข่าวชั้นสูง และผู้ปฏิบัติงานด้านการทำข่าวเชิงสืบสวน ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนเริ่มจาก ตั้งประเด็นข่าว การหาข้อมูลและแหล่งข่าว การประเมินความเป็นไปได้ของข่าว การเตรียมการและการวางแผน การแสวงหาข้อมูลข่าว การประเมินสถานการณ์ และการรายงานข่าวเชิงสืบสวน โดยนำเสนอใน Platform ต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อข่าวและผู้รับสารชัดเจนมากขึ้นในกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ส่วนปัญหาอุปสรรคข้อจำกัดในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนพบว่า นักข่าวที่ขาดความรู้รอบด้าน ขาดความชำนาญในการหาข้อมูล ขาดการช่วยเหลือด้านกฎหมายและความปลอดภัย รวมทั้งองค์กรข่าวไม่เปิดพื้นที่ให้นักข่าว ทำให้การทำข่าวเชิงสืบสวนไม่ประสบความสำเร็จ ในส่วนของการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนพบว่า การประยุกต์ใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูล Crowd-sourcing นักข่าวพลเมือง Citizen Journalist และวารสารศาสตร์เชิงข้อมูล Database Journalism ในงานข่าวเชิงสืบสวนสามารถช่วยจัดการฐานข้อมูลได้ครบถ้วน และยังช่วยทำให้ข้อมูลจากแหล่งข่าวถูกต้องชัดเจนมากขึ้น

คำสำคัญ: ข่าวเชิงสืบสวน, กระบวนการ, นักข่าวพลเมือง

Abstract

This research aims to study the process of investigative reporting and limitations in order to present the development plan to improve the reporting process. The research has been conducted as qualitative research through in-depth interviews with four groups of experts: news organizations of investigative reporting, investigative journalist, scholars of investigative reporting or advanced news, and investigative journalist practitioners. As far as the process of investigative reporting is concerned, the process has commenced from inventing news issues, seeking information and news sources, assessing the feasibility of the news, preparation and planning, seeking news and information in order to evaluate the situation, and organizing investigative reporting through various platforms which cause an obvious change in the

relationship between journalists and the audiences during the process of information exchange. According to the limitations, it is found that there are four factors causing failure in the process of investigative reporting. The lack of knowledge journalists and their inexperience in finding information can result in an unsuccessful reporting along with lack of legal-safety assistance and the unopened news organizations leading to an unwelcome experience to the journalists. In order to develop the investigative reporting process, it is recommended that the adoption of crowd-sourcing, citizen journalists and database-journalism in the process can help better manage the database to be more complete and makes the data from the news sources more accurate.

Keywords: Investigative Reporting, Process, Citizen Journalist

บทนำ

ข่าว คือสิ่งที่ได้รับการรายงานหรือบอกเล่าให้ผู้คนรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมถึงเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดแต่คาดว่าจะเกิด เหตุการณ์หนึ่งอาจมีความสำคัญที่เต็มไปด้วยคุณค่าที่ควรรายงานเป็นข่าวในสังคมหนึ่ง แต่อาจไม่มีความสำคัญเพียงพอที่จะเป็นข่าวในอีกสังคมหนึ่งก็ได้ เหตุการณ์หนึ่งอาจปรากฏเป็นข่าวใหญ่ของสื่อมวลชนสำนักข่าวหนึ่ง แต่เหตุการณ์เดียวกันอาจไม่ปรากฏเป็นข่าวของสื่อมวลชนอีกสำนักข่าวหนึ่ง เพราะการพิจารณาคุณค่าข่าวส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายขององค์กรข่าวและประเภทของแพลตฟอร์ม (Platform) ที่นำเสนออีกด้วย ข่าวที่น่าเสนอจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญคือ ข้อเท็จจริง ความน่าสนใจ และผู้อ่าน (มาลี บุญศิริพันธ์, 2556: 119-121) ข่าวจะต้องมีทั้งด้านการประเมินคุณค่าข่าวและลักษณะของข่าวที่ดี เช่น มีความลึก มีความกว้าง มีความซับซ้อน มีความแรง มีความต่อเนื่อง มีลักษณะเปิดโปง และมีบทสรุปยืนยันเป็นหลักฐานเอกสาร เพื่อให้สังคมรับรู้ความจริงในเรื่องนั้น ซึ่งถ้าเป็นการพิจารณาข่าว หากนำหลักการเรื่องการประเมินคุณค่าข่าวมาพิจารณา จะพบว่าข่าวเชิงสืบสวนจะมีคุณสมบัติเหล่านี้มากกว่าข่าวปกติทั่วไป (สมหมาย ปาริจนัตต์, 2537: 27-155) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นข่าวที่เป็นการติดตามสอดส่องปกป้องผลประโยชน์ของประเทศ จะต้องนำวิธีการทำข่าวเชิงสืบสวนมาใช้ในการทำข่าว โดยนักข่าวจะต้องมีวิธีการทำงานในการปะติดปะต่อข้อมูล ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ต่างๆ ให้เป็นภาพรวมที่ชัดเจนและมีความหมายแก่ผู้อ่านหรือผู้ชม นักข่าวจะต้องมีความเป็นตัวของตัวเองในการทำข่าวที่สื่อสำนักข่าวอื่นมองข้าม ไม่ให้ความสนใจไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุปัจจัยใดก็ตาม รวมทั้งการพูดคุย การสัมภาษณ์ การซักถามและการหวานล่อมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกปิดบังซ่อนเร้นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ (สมหมาย ปาริจนัตต์, 2537: 144)

การทำข่าวเชิงสืบสวนนั้นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย ที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิในการตรวจสอบสังคม ตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ผ่านทางสื่อมวลชนที่จะต้องมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต และเป็นธรรม มีจิตสำนึกในการรักษาผลประโยชน์ของสังคม ซึ่งถือได้ว่าการรายงานข่าวเชิงสืบสวนเป็นพลังที่สำคัญของประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะสามารถใช้ตรวจสอบการกระทำผิดทางการเมือง และนโยบายภาครัฐ (Feldstein, 2006) โดยเฉพาะประการสำคัญข่าวเชิงสืบสวนนั้น มีความสำคัญต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก เพราะเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้อย่างดี (มนตรี จุยม่วงศรี, 2558) แต่เหตุใด ข่าวเชิงสืบสวนจึงไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไทย ซึ่งมีข้อมูลปรากฏพบว่า การรายงานข่าวเชิงสืบสวนนั้น ทำได้ยากเพราะมีปัจจัยควบคุมหลายอย่าง (ทศชัยนัต วาหะรักษ์, 2554) โดยพบข้อมูลว่า การนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนที่ได้นำเสนอไว้ในส่วนของ ทวี ดิจิทัล (Digital TV) ช่องข่าวสารและสาระทั้ง 7 ช่อง มีสัดส่วนการนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนค่อนข้างน้อย และประการสำคัญยังพบว่า ส่วนใหญ่การนำเสนอผลงานข่าวเชิงสืบสวนยังไม่ถึงขั้นคลี่คลายปมหรือขุดคุ้ยสืบค้นถึงต้นเหตุได้ (มูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา, 2558) ซึ่งการทำข่าวเชิงสืบสวนนั้นมีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอีกด้วย โดยเฉพาะเรื่องการหยุดยั้งการคอร์รัปชันอันเป็นนโยบายที่สำคัญและชัดเจนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ,

2557) ที่เข้ามาบริหารจัดการประเทศในขณะนั้น โดยประเด็นการหยุดยั้งเรื่องคอร์รัปชันด้วยการทำข่าวเชิงสืบสวนนั้น ประเวศ วะสี (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2550) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “การหยุดยั้งคอร์รัปชันที่ชะงัดที่สุด คือการทำหนังสือพิมพ์เชิงสืบสวนสอบสวน เพราะคอร์รัปชันไม่กลัวความเห็นแต่กลัวความรู้ สื่อมวลชนของเรายังขาดวัฒนธรรมและความสามารถในการรายงานแบบสืบสวนสอบสวนจึงขาดพลังในการหยุดยั้งคอร์รัปชัน การรายงานเพียงการสัมภาษณ์ว่าใครมีความเห็นหรือใครทำอะไร ไม่มีพลังแห่งการใช้ความจริง เป็นเพียงความหวือหวา” จากข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นเครื่องยืนยันถึงความสำคัญที่จะต้องมีการทำข่าวเชิงสืบสวน ซึ่งมีวิธีการสืบสวนเบื้องต้นเบื้องต้นของข่าวจนกระทั่งได้ความจริงที่น่าเชื่อถือและตรวจสอบได้มานำเสนอในข่าวนั้น ผ่านช่องทางการสื่อสารหรือสื่อมวลชน (Mass Media) ไปยังสาธารณชนทั่วไป อันอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใดในสังคมได้ด้วยการทำให้ความจริงปรากฏ ด้วยการค้นคว้า สืบเสาะในเชิงลึก และรอบด้านอันเป็นสิ่งสำคัญที่ประชาชนในสังคมปัจจุบันสามารถใช้เป็นเครื่องมือไปสู่การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งเป็นการช่วยขจัดปัญหาเรื่องการคอร์รัปชันหรือความไม่โปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐได้

อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การทำข่าวเชิงสืบสวนมีปริมาณค่อนข้างน้อย (สายศิริ ด่านวัณณะ, 2548) เนื่องจากกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนนั้นทำได้ยาก (ทัศนัยต์ วาหะรักษ์, 2554) ตลอดจน นโยบายขององค์กรสื่อที่ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้ปฏิบัติงาน รวมทั้งสถานการณ์สังคมที่เปลี่ยนไป เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมถึงการเกิดเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น สื่อดิจิทัล (Digital Media) เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทำให้รูปแบบกระบวนการทำข่าวได้เปลี่ยนไป โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์สื่อ (media landscape) โดยปัจจุบันนี้ มีการหลอมรวมสื่อ (Convergence Media) เข้าด้วยกัน (Jenkins, 2006) ซึ่งมาจากการรวมกันระหว่างระบบสื่อภาพและเสียงเรียกว่า วิดีโอโทรทัศน์ สื่อโทรศัพท์และเสียงเรียกว่า โทรคมนาคม และสื่ออินเทอร์เน็ตซึ่งรวมกันเข้าเป็นสื่อใหม่ (New Media) การเกิดรูปแบบสื่อใหม่ แนวคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับกระบวนการทำข่าว การเปลี่ยนแปลงทางด้านบริบทของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการถูกแทรกแซงการทำงานจากอำนาจรัฐและอำนาจทุน ทำให้ข่าวเชิงสืบสวนมีคุณภาพต่ำลง (มนตรี จัยม่วงศรี, 2558) และประการสำคัญในช่วงเวลาที่ผ่านมายังไม่มีผู้ใดศึกษาว่ากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ควรมีรูปแบบอย่างไร ที่จะสามารถนำมาปรับใช้ให้ทันตามยุคสมัยปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาว่ากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนในปัจจุบันเป็นอย่างไร พร้อมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน เพื่อที่จะนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน เพื่อให้องค์กรข่าวและผู้ปฏิบัติงานด้านข่าวเชิงสืบสวนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน 2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน เพื่อที่จะนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการทำข่าวเชิงสืบสวน

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 2017) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ข่าวเชิงสืบสวน (Investigative Journalism)” หมายถึง “การเปิดโปงเรื่องที่ปกปิดไว้ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจจะโดยไม่เจตนาหรือเจตนาก็ตามในเบื้องหลังเบื้องลึกของข้อเท็จจริงและรวมถึงการวิเคราะห์สถานการณ์และเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดต่อสาธารณชน” Nils Hanson (2017) ผู้นำนิตยสารทีวีสืบสวน Uppdrag Granskning ของชาวสวีเดน ก็ได้ให้ความหมายว่า “ข่าวเชิงสืบสวน” คือการรายงานข่าวที่ไม่ใช่แต่เพียงแค่ส่งผ่านข่าวที่มีอยู่แล้ว แต่หมายถึงข่าวที่ตรงไปตรงมาที่ไม่มีการแทรกแซงใดๆ โดยสามารถทำให้ข้อเท็จจริงปรากฏด้วยการวิเคราะห์เจาะลึกหรือมีข้อเท็จจริงอย่างละเอียดที่ค้นพบโดยพุ่งเป้าไปที่การตรวจสอบการละเมิดกฎหมายหรือกฎหมายของสังคมโดยการกระทำ

ขององค์กรหรือบุคคล เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทางด้าน เสนาะ สุขเจริญ (2549: 57) ก็ได้ให้นิยามคำว่า “ข่าวสืบสวน” หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงจนยากปฏิเสธว่ามีได้เป็นเช่นนั้น เพื่อนำมาเปิดเผย เผยแพร่ต่อสาธารณชน เป็นข่าวที่มีพลังและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ในส่วนของ ธีรธนา ขุนทอง (2550) ก็ได้ให้ความหมายว่า “ข่าวเชิงสืบสวนสอบสวนเป็นวิธีการรายงานข่าวที่ผู้สื่อข่าวพยายามขุดคุ้ยเรื่องลึกลับ ซับซ้อน มีข้อมูลซ่อนเร้น โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน การฉ้อฉลเอารัดเอาเปรียบประชาชนหรือเป็นภัยต่อสังคมแล้วนำมาเปิดเผยให้สาธารณชนได้รับทราบ” ทางด้าน มาลี บุญศิริพันธ์ (2555: 4) ก็ได้กล่าวไว้ว่า “ข่าวสืบสวนหมายถึงข่าวที่ผู้สื่อข่าวมุ่งแสวงหาข้อเท็จจริงในเรื่องที่แหล่งข้อมูลไม่ต้องการเปิดเผย มีเจตนาปิดบังไม่ให้สาธารณชนได้รับรู้หรือรู้เท่าทัน ส่วนมากเป็นเรื่องไม่ชอบมาพากล ทุจริตคดีมิชอบ คอร์รัปชันหรือเบียดบังผลประโยชน์ส่วนรวมเพื่อประโยชน์ส่วนตัวอย่างผิดกฎหมายและศีลธรรม โดยใช้วิธีการสื่อข่าวแบบขุดคุ้ย เจาะหาข้อมูลอย่างต่อเนื่องจนได้ความจริงที่ถูกปกปิดนำมาเสนอต่อผู้อ่านได้”

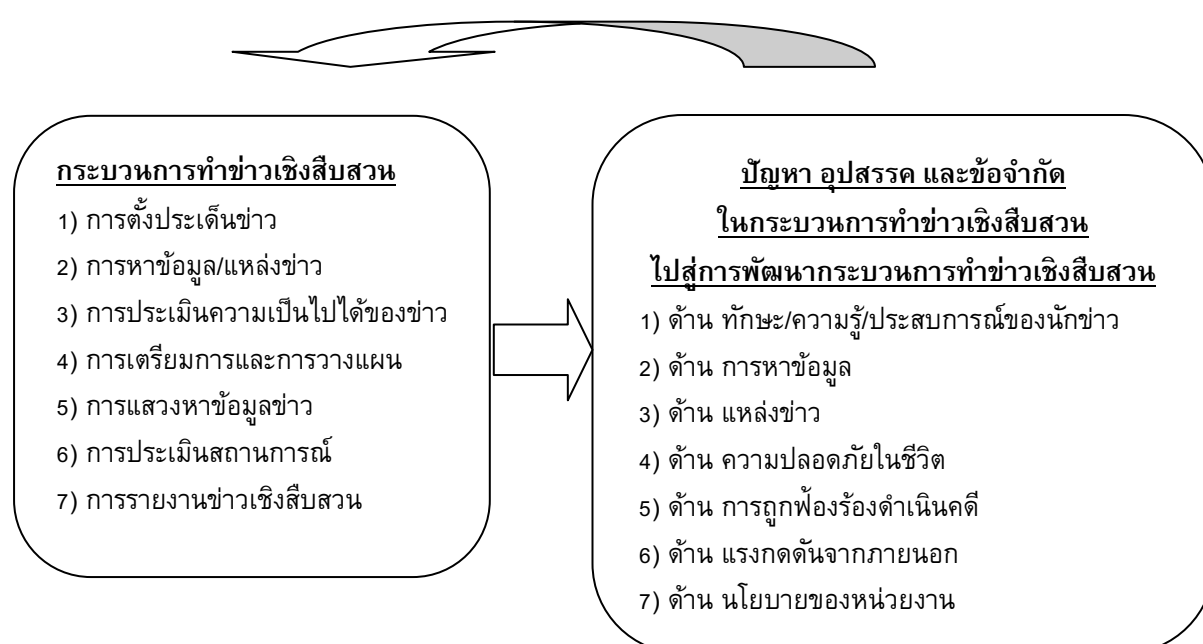
กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนนั้น พิเศษฐ์ ขวาลาวัช และ สมหมาย ปาริจฉัตต์ (2549: 75-97) ได้อธิบายไว้ว่า “เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตั้งแต่การคิดค้นประเด็นข่าว การแสวงหาข่าว การเขียนข่าว จนกระทั่งรายงานข่าวสู่การรับรู้ของสาธารณชนผ่านสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โทรทัศน์ และวิทยุ การรายงานข่าวเชิงสืบสวนเป็นกระบวนการที่ให้รายละเอียดของข่าวมากกว่า โดยจะต้องใช้เวลาในการติดตาม รวบรวมข่าวและให้ภาพของการวิเคราะห์ เจาะลึก สะท้อนถึงสาเหตุของปัญหานั้นๆ มากกว่ารายงานข่าวแบบเหตุการณ์ทั่วไปที่จบไปวันๆ หรือ Day by Day ซึ่งข่าวเชิงสืบสวนที่ดีและมีความสมบูรณ์จึงเป็นข่าวที่ผู้สื่อข่าวต้องใช้ความพยายาม มานะ อดทน ทำงานเป็นระบบ มีความคิดริเริ่ม มองลึก วิเคราะห์รอบด้านบนพื้นฐานของความเป็นกลาง ต้องการเห็นความยุติธรรม ความถูกต้องดำรงอยู่จากการที่ข้อเท็จจริงถูกสืบค้น เปิดโปงออกมาอย่างถึงแก่นโดยที่การขุดค้นข้อมูลหลักฐานและพฤติกรรมถูกนำมาเรียบเรียงเป็นข่าวเสนอต่อสาธารณชน โดยจะพบว่าข่าวเชิงสืบสวนมีองค์ประกอบของข่าวร่วมกันทั้งความสด (Immediacy) ความใกล้ชิด (Proximity) ความเด่น (Prominence) ความผิดปกติ (Unusualness) ความน่าสนใจ (Human Interest) ความขัดแย้ง (Conflict) ความลึกลับซับซ้อน (Suspense) ความกระทบกระเทือน (Consequence) ความก้าวหน้า (Progress) และบางเรื่องความซับซ้อนทางเพศ (Sex) อาจเป็นสาเหตุนำไปสู่การฆาตกรรมอำพราง แม้ว่าจะไม่ใช่ข่าวที่เกี่ยวกับความสนใจทางเพศ (Sex) ก็ตาม ดังนั้นการรายงานข่าวเชิงสืบสวนจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะต้องอาศัยความสังหรณ์ใจ (Hunch) ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การได้แจ้งมุมประเด็นข่าว (Tip) จากผู้ชี้เบาะแส (Hint) โดยบอกเล่าทางวาจาหรือส่งเอกสารข้อมูลมาให้หรืออาจมีผู้สื่อข่าวหรือใครก็ตามในกองบรรณาธิการเกิดความสงสัยหรือสังหรณ์ใจในเรื่องที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่านพบ ว่าน่าจะมีอะไรซ่อนอยู่อีกแต่ขณะนั้นยังไม่มีผู้ใดพบ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เรามักจะเรียกกันว่า “มูมมอ” โดยมูมมอที่แตกต่างออกไปเป็นสิ่งสำคัญของการทำข่าวเชิงสืบสวน” ทางด้าน เสนาะ สุขเจริญ (2549: 56-93) ก็ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการทำข่าวหรือรายงานข่าวเชิงสืบสวนไว้ว่า “กระบวนการรายงานข่าวเชิงสืบสวนต่างจากการรายงานข่าวทั่วไปในส่วนที่จะต้องมีการวางแผนคล้ายคลึงกับการทำงานวิจัย เริ่มตั้งแต่การสืบค้น ค้นคว้าหาข้อมูลหลักฐานจากเอกสาร (Paper Trail) จากบุคคล (Human Trail) และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Trail) การวิเคราะห์ เรียบเรียงไปจนถึงการนำเสนออย่างต่อเนื่องรวมทั้งอาจมีการจัดกิจกรรมเสริมขึ้นเพื่อขยายประเด็นและสร้างแนวร่วม ทำให้การรายงานข่าวมีพลังมากยิ่งขึ้น ซึ่งนักข่าวเชิงสืบสวนจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ต้องมีใจเป็นธรรม รักความถูกต้อง ไม่พอใจในสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง ต้องกล้าที่จะเข้าไปในพื้นที่เสี่ยงอันตราย เพื่อล้วงความลับเอาข้อมูลหลักฐาน ข้อเท็จจริงออกมาตีแผ่ ต้องไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ ต้องมีวิญญูณเพศฆาต หมายถึงอย่าแสดงความเห็นใจ ใจอ่อนต่อผู้ฉ้อฉลแม้จะได้รับการเจรจาว่าหลอมน้อมน้าวก็ตาม ต้องมีความอดทนสูงต่อแรงเสียดทานจากภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งแรงเสียดทานจากภายในองค์กรนั้นมาจากคนใกล้ชิดหรือเพื่อนร่วมงานด้วยกันเอง หัวหน้าข่าว บรรณาธิการที่มองไม่เห็นประเด็น ไม่เข้าใจกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ส่วนแรงเสียดทานจากภายนอกคือ เกิดจากระบบอุปถัมภ์ โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์ส่วนตัวระหว่างเจ้าของหนังสือพิมพ์ (Ownership) กับผู้ตกเป็นข่าวซึ่งอาจเป็นนักการเมือง นักธุรกิจ และระบบอุปถัมภ์ทางธุรกิจเพราะว่า ถ้า

หากผู้ที่ตกเป็นข่าวหรือได้รับผลกระทบจากการนำเสนอข่าวเป็นผู้ควบคุมอำนาจรัฐซึ่งควบคุมกลไกเม็ดเงินโฆษณา ก็อาจกดดันองค์กรสื่อที่สังกัด ไม่ให้นำเสนอข่าวได้ด้วยการถอดโฆษณา"

ส่วนแหล่งข่าวในกระบวนการรายงานข่าวเชิงสืบสวนนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ แหล่งข่าวเปิด (Open News Sources) หมายถึงรายละเอียดของข่าวที่ได้มาโดยเปิดเผยได้ มีการระบุชื่อผู้เปิดเผยข่าว ระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ระบุสถานที่เกิดเหตุ ส่วนแหล่งข่าวปิด (Confidential News Sources) หมายถึงรายละเอียดของข่าวที่ได้มาจากผู้ชี้เบาะแสของข่าว (Tipster) โดยผู้ให้ข่าวมีเงื่อนไขที่จะให้ผู้เสนอข่าวไม่เปิดเผยชื่อ นามสกุล อาชีพหรือที่มาของแหล่งข่าวเพราะเกรงว่าจะมีผลเสียหายหรือเกิดอันตรายแก่ผู้ให้ข่าวและครอบครัวได้ (พิศิษฐ์ ชวาลาวัช, 2549: 47-49) ในขณะที่เสนาะ สุขเจริญ (2549: 69-72) ได้จำแนกแหล่งข่าวตามวิธีการสืบค้นเป็น 3 แบบคือ 1) การแกะรอยติดตามข้อมูลด้วยเอกสาร (Paper Trail) หมายถึงกระบวนการหาเอกสารมาใช้เป็นข้อมูลในการนำเสนอข่าว 2) การแกะรอยข้อมูลบุคคล (Human Trail) หมายถึงกระบวนการติดตามข้อมูล เจาะลึก แกะรอยบุคคลที่ตกเป็นข่าว 3) การสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Trail) หมายถึงการใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์หรืออินเทอร์เน็ตในการทำข่าว ซึ่งในการทำข่าวเชิงสืบสวนบางกรณีก็ต้องใช้กระบวนการแกะรอยแหล่งข่าวทั้ง 3 แบบร่วมกัน อย่างไรก็ตามในระยะหลังนี้อินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น ซึ่งช่วยให้การแสวงหาแหล่งข่าวสะดวกมากขึ้นกว่าที่เป็นมา

อีกประเด็นหนึ่งในเรื่องข้อควรระวังในการทำข่าวเชิงสืบสวน เณลิ้มชัย ยอดมาลัย (2549: 95-96) ได้ชี้ประเด็นข้อควรระวังในการทำข่าวเชิงสืบสวนไว้ว่า "สื่อมวลชนต้องพึงระลึกเสมอว่า หน้าที่หลักที่สำคัญสูงสุดของการทำอาชีพนี้คือสืบเสาะ ค้นหาข่าวและให้ข้อมูลที่มีคุณค่าคุณประโยชน์ต่อสาธารณชนและเปิดเผยความลับรวมถึงความไม่ชอบมาพากลที่ซุกซ่อนอยู่ในสังคมให้ปรากฏต่อสังคมและต้องพึงสังวรให้มากกว่า สื่อมวลชนต้องไม่ล่วงละเมิดขอบเขตความเป็นส่วนตัวของผู้หนึ่งผู้ใด แต่สื่อมวลชนจะแสดงบทบาทหน้าที่อันเป็นคุณประโยชน์ต่อสังคมได้ต่อเมื่ออยู่ในสังคมประชาธิปไตย ทำให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ได้อย่างอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยอำนาจใดๆ ทั้งอำนาจจากการเมืองและอำนาจเศรษฐกิจเงินตราของบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด และที่สำคัญสูงสุดคือ สื่อมวลชนต้องยึดมั่นในวิญญูณเสรีและคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่กันไป เพื่อจะได้ทำหน้าที่ตรวจสอบความไม่ชอบมาพากลของสังคมได้อย่างมีคุณภาพต่อไป"

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

ศึกษาจากแหล่งข้อมูลเอกสาร (Documentary Data) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการทำวิจัยจำนวน 4 กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ 1.เป็นผู้แทนองค์กรข่าวที่ทำข่าวเชิงสืบสวนจำนวน 4 องค์กร โดยคัดเลือกจากองค์กรข่าวซึ่งทำข่าวเชิงสืบสวนที่เป็นสำนักข่าว เว็บไซต์ข่าว รายการโทรทัศน์ข่าวที่มีผลงานข่าวเชิงสืบสวนที่ได้รับรางวัล กลุ่มที่ 2.เป็นผู้ชำนาญการด้านการทำข่าวเชิงสืบสวนจำนวน 4 คน โดยคัดเลือกจากผู้ปฏิบัติงานหรือเคยปฏิบัติงานด้านการทำข่าวเชิงสืบสวนที่มีประสบการณ์ในการทำข่าวเชิงสืบสวนมากกว่า 10 ปี กลุ่มที่ 3.เป็นนักวิชาการด้านข่าวเชิงสืบสวนหรือการข่าวชั้นสูงจำนวน 4 คน โดยคัดเลือกจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่สอนหรือเคยสอนทางด้านข่าวเชิงสืบสวนหรือการข่าวชั้นสูงที่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 10 ปี กลุ่มที่ 4.เป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการทำข่าวเชิงสืบสวนจำนวน 4 คน โดยคัดเลือกจากผู้ที่เคยปฏิบัติงานด้านการทำข่าวเชิงสืบสวนที่มีประสบการณ์ด้านการทำข่าวเชิงสืบสวนมากกว่า 10 ปี ซึ่งมีผลงานได้รับรางวัลเกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนตั้งแต่ปี พ.ศ.2537-2559

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลเอกสาร เช่น หนังสือ ตำรา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้แทนองค์กรข่าวที่ทำข่าวเชิงสืบสวนจำนวน 4 องค์กร ผู้ชำนาญการด้านการทำข่าวเชิงสืบสวนจำนวน 4 คน นักวิชาการด้านข่าวเชิงสืบสวนหรือการข่าวชั้นสูงจำนวน 4 คน และผู้ปฏิบัติงานด้านการทำข่าวเชิงสืบสวนจำนวน 4 คน รวมเป็น 16 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2552: 32) โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งที่ต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดังกล่าวไปวิเคราะห์ด้วยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Topology and Taxonomy) การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) และการวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Componential Analysis) แล้วเรียบเรียงรายงานผลการวิจัยในลำดับต่อไป

ผลการวิจัย

กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน

ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังนี้

1) การตั้งประเด็นข่าว (Inventing news issues) เป็นการค้นหาเหตุการณ์ที่เป็นประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้นซึ่งมีผู้ทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคมและประเทศชาติ การตั้งประเด็นข่าวนั้นจะต้องเล็งเห็นแล้วว่าสิ่งที่จะทำต่อไปจะต้องเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมและประเทศชาติ เริ่มด้วยการเกิดแนวความคิดว่าจะทำข่าวเรื่องอะไร อาจเริ่มจากการสังหรณ์ใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นหรือได้เบาะแสจากคำบอกเล่าหรือมีผู้ให้เบาะแสทั้งเปิดเผยตัวตนและไม่เปิดเผยจนทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของความสงสัยซึ่งต้นตอของความจริงอาจได้จากหลายทาง จากตัวของนักข่าว แหล่งข่าวบุคคล จดหมายร้องเรียนจากข่าวประจำวัน จากแฟ้มข่าว จากเอกสารข้อมูลหรือจากการพบเห็นโดยบังเอิญซึ่งเกิดเป็นข้อสงสัยในลักษณะมุมมองที่เป็นเรื่องผิดปกติ

2) การหาข้อมูลและแหล่งข่าว (Seeking information and news sources) เป็นการค้นหาข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องรอบด้านเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ด้วยการสำรวจข้อมูล แสวงหาข้อมูลและแหล่งข่าวด้วยความระมัดระวัง รวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล (Database Journalism) ในงานข่าวเชิงสืบสวนโดยการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการจัดการฐานข้อมูล (Database Manager) เช่น การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบยืนยันข้อมูล การนำเสนอข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน วารสารศาสตร์เชิงข้อมูลในงานข่าวเชิงสืบสวนจึงเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในงานข่าวเชิงสืบสวนกับแนวทาง

อื่นๆ โดยนำมาใช้เพื่อศึกษาว่าจะสามารถเดินต่อไปได้จนบรรลุเป้าหมายหรือไม่ มีอุปสรรคและข้อจำกัดมากน้อยเพียงใด รวมทั้งการแสวงหาแหล่งข่าวของข่าวที่ได้ตั้งประเด็นไว้แล้วซึ่งจะมาจากข้อมูลทางเอกสาร ข้อมูลทางวัตถุ สถานที่และข้อมูลบุคคล ซึ่งจะเป็นผลทำให้เกิดความสำเร็จของการทำข่าวเชิงสืบสวน

3) การประเมินความเป็นไปได้ของข่าว (Assessing the feasibility of the news) ในการที่จะทำข่าวเรื่องต่างๆ นั้น ควรดูจากคุณค่าข่าว ผลที่จะได้รับประโยชน์ต่อส่วนรวม รวมทั้งทรัพยากรต่างๆ ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดโดยการปรึกษากับผู้บริหารกองบรรณาธิการให้ชัดเจนก่อนที่จะมีการตัดสินใจเพื่อเดินหน้าต่อในงานข่าวเชิงสืบสวน การตัดสินใจเดินหน้าเป็นการประเมินข้อมูลทุกประเภทที่ค้นหาได้แล้ว นักข่าวจะต้องประเมินความเป็นไปได้ว่าข่าวเชิงสืบสวนในเรื่องที่จะทำนั้นสามารถดำเนินต่อไปจนถึงจุดจบได้หรือไม่ เพราะว่าหากดำเนินไปไม่ถึงจุดจบจะเป็นการไม่คุ้มค่ากับทรัพยากรและเวลาที่สูญเสียไป นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการทำข่าวเชิงสืบสวน

4) การเตรียมการและการวางแผน (Preparation and planning) ด้วยการตั้งสมมติฐานและวางแผนงานให้ชัดเจนโดยอาศัยประสบการณ์ในการทำงานที่ผ่านมาในเรื่องที่คล้ายกันว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นในเวลาต่อมา ผลของงานที่ออกมาจะเป็นไปตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้หรือไม่ โดยผู้ปฏิบัติงานที่ทำงานคนเดียวครบวงจร (One Man Journalist) ก็จะต้องประเมินและตัดสินใจว่าจะทำข่าวชิ้นนี้หรือไม่ และในส่วนของผู้ปฏิบัติงานที่ทำงานเป็นทีมงานก็ต้องร่วมกันประเมินและตัดสินใจ โดยอาจใช้วิธีการตั้งสมมติฐานของงานวิจัยมาใช้ประกอบในการทำงานข่าวเชิงสืบสวน โดยจะต้องมีการวางแผนตั้งแต่ต้นจนจบรวมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในแต่ละด้านที่ได้ประเมินไว้แต่ต้น ซึ่งอาจมีการพลิกผันแก้ไขไปตามสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อให้สำเร็จบรรลุไปสู่เป้าหมาย

5) การแสวงหาข้อมูลข่าว (Seeking news) เป็นการค้นหาข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์สอบถามจากผู้เชี่ยวชาญหรือค้นหาด้วยการค้นจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น ประวัติบุคคลจากห้องสมุด ค้นหาจากคลังข้อมูลของตนเองหรือคลังข้อมูลขององค์กรข่าว รวมทั้งค้นหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (Internet) การใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) จากสื่อสังคมออนไลน์ จากสื่อบุคคล และค้นหาจากหน่วยงานของรัฐในส่วนที่รัฐสามารถเปิดเผยได้ ซึ่งข่าวเชิงสืบสวนนั้นมีผลกระทบต่อกลุ่มคนจำนวนมากทั้งผู้เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องโดยตรง ทั้งแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าวจึงควรระวังผู้ให้เบาะแสข่าว ผู้สื่อข่าวจะต้องประเมินคุณค่าของผู้ให้เบาะแสข่าวด้วยว่าน่าเชื่อถือเพียงใดและข้อมูลที่ได้อาจมีข้อพิสัจอะไรเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเท็จจริงหรือไม่ จะต้องตั้งสมมติฐานดูว่าผู้ให้เบาะแสมุ่งหมายอะไรหากข่าวได้รับการเผยแพร่ ใครจะได้รับผลประโยชน์บ้างหรืออาจหวังให้ชื่อของเราเป็นเครื่องมือทำลายใครหรือไม่ หากการประเมินข้อมูลข้อเท็จจริงที่ได้จากผู้ให้เบาะแสข่าวแล้วพบว่าไม่น่าเชื่อถือ ก็ควรใส่แฟ้มไว้ก่อนเพราะอาจมีประโยชน์ต่อไปในวันข้างหน้า แต่ถ้าข้อมูลน่าเชื่อถือและมีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่แม้การประเมินของกองบรรณาธิการจะพบว่าผู้ที่ให้ข้อมูลกับผู้สื่อข่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายชื่อเสียงของผู้อื่นก็ตาม ผู้สื่อข่าวก็ต้องนำเสนอซึ่งแหล่งข้อมูลนั้นประกอบด้วย แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล และแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

6) การประเมินสถานการณ์ (Evaluate the situation) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลเชิงลึกโดยใช้การสร้างนักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) ด้วยการสรรหาบุคคลที่เป็นนักข่าวลักษณะใหม่ ให้ทำงานด้านนี้อย่างตรงไปตรงมา เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบข้อมูล เป็นการตรวจสอบข่าวกับหลักฐานที่น่าเชื่อถือ เช่น เอกสาร แหล่งข่าวจากบุคคล การยืนยันข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งข่าว รวมทั้งการตรวจสอบข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทุกครั้งก่อนการนำเสนอข่าว ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลเชิงลึกเพื่อนำมาประเมินการทำงานทุกขั้นตอนต่อเนื่องเพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการรายงานข่าวเปรียบเทียบข้อมูลกับแหล่งต่างๆ เพื่อความถูกต้องเป็นจริงโดยใช้การประเมินผลงานเป็นระยะๆ เพื่อประเมินความสำเร็จและอุปสรรคเพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที

7) การรายงานข่าวเชิงสืบสวน (Organizing investigative reporting) เป็นการนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนไปสู่สาธารณชนในแพลตฟอร์ม (Platform) ต่างๆ ที่เป็นทั้งหนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ และในแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล (Digital Media) โดยใช้ลักษณะการหลอมรวมสื่อ (Convergence) รวมทั้งการทำให้ผู้รับสารได้เป็นทั้งผู้รับสาร (Receiver) และผู้ส่งสาร (Sender) ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งทุกคำพูดที่นำเสนอเป็นความจริงสามารถยืนยันได้ การจัดการรายงานข่าวเชิง

สืบสวนสามารถทำเป็นรายงานพิเศษครั้งเดียว ให้มีทั้งบทรายงาน ข้อเท็จจริง ตารางข้อมูล เกร็ดความรู้ บทสัมภาษณ์ รวมทั้งบทสรุป ตลอดจนภาพประกอบต่างๆ หรืออาจเสนอเป็นข่าวในลักษณะการรายงานเป็นตอนๆ ตั้งแต่เริ่มได้ เบาะแสบทงถึงบทสรุปผลขั้นสุดท้าย

ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนที่สำคัญสรุปได้ว่ามี 7 ด้านคือ

- 1) ด้านทักษะ ความรู้และประสบการณ์ของนักข่าวพบว่า นักข่าวที่มีประสบการณ์การน้อยจะไม่มีทักษะเพียงพอที่จะเริ่มทำงานข่าวเชิงสืบสวน และประการสำคัญนักข่าวส่วนใหญ่จะมีปัญหาในด้านความรู้ (Knowledge) โดยตรงและการรอบรู้ในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการเรียนรู้การใช้งานคอมพิวเตอร์และการหาข้อมูลทางระบบอินเทอร์เน็ตให้มีความชำนาญ
- 2) ด้านการหาข้อมูลพบว่า นักข่าวส่วนใหญ่ขาดการค้นหาค้นหาข้อมูลในเชิงลึก โดยเฉพาะนักข่าวหน้าใหม่จะไม่มีคลังข้อมูลส่วนตัว องค์กรข่าวมีคลังข้อมูลน้อย ความสามารถของนักข่าวในการค้นหาค้นหาข้อมูลมีน้อยเนื่องจากขาดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ รวมทั้งองค์กรข่าวส่วนใหญ่ทำงานลักษณะไม่มีการวางแผน ไม่มีการทำระบบฐานข้อมูลข่าวและรายชื่อแหล่งข่าวไว้ ประการสำคัญด้านการเสาะหาข้อมูลเอกสารบางส่วนที่มีอยู่กับหน่วยงานของรัฐไม่สามารถเสาะหาได้ เนื่องจากถูกปิดกั้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 3) ด้านแหล่งข่าวพบว่า แหล่งข่าวจากส่วนราชการไม่ยอมเปิดเผยข้อมูล พลังจากประชาชนผู้มีส่วนได้เสียยังไม่ส่งเสริมสนับสนุนเท่าที่ควร รวมทั้งแหล่งข่าวบางคนไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลหากมีผลกระทบต่อนตนเองและครอบครัว
- 4) ด้านการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีพบว่า บางครั้งการทำข่าวประเภทนี้มีความเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาท และนักข่าวก็ขาดการช่วยเหลือในด้านกฎหมายซึ่งไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดๆ เข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องเมื่อเกิดคดีความจากการทำข่าวเชิงสืบสวน
- 5) ด้านความปลอดภัยในชีวิตพบว่า นักข่าวขาดการช่วยเหลือปกป้องในด้านความปลอดภัยในชีวิตของตัวนักข่าว ส่วนใหญ่นักข่าวจะต้องดูแลตนเอง ไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดๆ เข้ามาดูแลในเรื่องความปลอดภัย
- 6) ด้านแรงกดดันจากภายนอกพบว่า แรงกดดันที่เกิดจากอำนาจรัฐ อิทธิพลทางธุรกิจจากกลุ่มของผู้ที่ถูกตรวจสอบทำให้ขาดรายได้จากการลงโฆษณาที่จะนำไปใช้ในการบริหารงานขององค์กรข่าว
- 7) ด้านนโยบายของหน่วยงานพบว่า องค์กรข่าวบางแห่งไม่เปิดพื้นที่ในการนำเสนอข่าวให้แก่ักข่าวเท่าที่ควรจะเป็น การจ่ายค่าตอบแทนให้นักข่าวไม่เหมาะสม อุปกรณ์เครื่องใช้ในการทำงานไม่พร้อมและขาดทีมงานช่วยเหลือในกรณีที่มีเหตุจำเป็นหรือเหตุฉุกเฉิน

การพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน

ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบหลักในการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนมี 4 หลักใหญ่ๆ ที่จะใช้เป็นแนวทางในการทำข่าวเชิงสืบสวนให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ดียิ่งขึ้นดังนี้คือ

การสร้างนักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) เป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ด้วยการสรรหาบุคคลที่เป็นนักข่าวสายพันธุ์ใหม่ให้ทำงานด้านนี้ซึ่งเป็นการสร้างนักข่าวพลเมืองเพียงเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล เนื่องจากการทำข่าวเชิงสืบสวนนี้นักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) เป็นหนึ่งในกระบวนการเพื่อให้ได้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาร่วมกันเป็นแหล่งข่าวให้ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล ดังนั้นการสร้างให้นักข่าวพลเมืองมีความรู้เรื่องข่าวเชิงสืบสวนเพื่อที่จะทำให้เกิดพลังมวลชน (Crowd) มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยอาจทำเครือข่ายร่วมกับภาคเอกชนซึ่งเรียกว่า “นักข่าวพิเศษ” เมื่อมีข้อมูลนักข่าวพลเมืองก็จะส่งข้อมูลให้ ผู้ทำงานด้านข่าวเชิงสืบสวนก็จะสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในงานข่าวเชิงสืบสวนได้ ซึ่งเป็นการลดบทบาทปัญหาตัวแทนขององค์กรข่าวในต่างจังหวัดเพราะส่วนใหญ่ตัวแทนองค์กรข่าวไม่ได้สังกัดอยู่กับสำนักข่าวเพียงแห่งเดียว

กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ปัจจุบันนั้นทำได้ง่ายขึ้นโดยเฉพาะองค์กรข่าวจะต้องมี เฟซบุ๊ก (Facebook) จัดทำขึ้นเป็นเพจ (Page) เปิดพื้นที่โดยใช้คำคมๆ ในที่สุดก็จะมี การส่งข้อมูล (Share File) เกิดขึ้น ข้อมูลต่างๆ ก็จะถูกส่งเข้าในกล่องข้อความซึ่งมีประเด็นต่างๆ อีก

มากมายเข้ามา กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) จึงเริ่มขึ้น ในความคิดเห็นที่ส่งเข้ามานั้นอาจจะมีทั้งข้อมูลจริงและไม่จริง แต่สิ่งสำคัญก็คือการเกิดบรรดาแฟนพันธุ์แท้เข้ามาโดยที่นักข่าวไม่ต้องตามหาแหล่งข่าว

วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล (Database Journalism) ก็เป็นสิ่งที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง หากได้มีการประยุกต์ใช้ในงานข่าวเชิงสืบสวนด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการจัดการฐานข้อมูล (Database Manager) โดยการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบยืนยันข้อมูล นำเสนอข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน ดังนั้นวารสารศาสตร์เชิงข้อมูลในงานข่าวเชิงสืบสวนจึงเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในงานข่าวเชิงสืบสวนกับแนวทางอื่นๆ ซึ่งจะทำให้กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนไปสู่จุดสำเร็จหรือจุดมุ่งหมายได้โดยง่าย

การหลอมรวมสื่อ (Convergence) ปัจจุบันโลกได้มีการหลอมรวมสื่อ (Convergence) เข้าด้วยกันทำให้มีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน จึงทำให้นักข่าวสามารถหาข้อมูลง่ายขึ้นซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะนำมาใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดเมื่อมีการบริหารข้อมูลจากแหล่งข้อมูลจำนวนมากมหาศาล (Big Data) วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล (Database Journalism) นักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) และการหลอมรวมสื่อ (Convergence) เมื่อนำมาใช้ร่วมกันเพื่อการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนก็จะสามารถวิเคราะห์ได้ว่าแหล่งข่าว แหล่งข้อมูลนั้น ข้อมูลใดจริง ข้อมูลใดไม่จริง กระบวนการนี้จึงเป็นรูปแบบใหม่ของการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารทำให้นักข่าวสะดวกในการหาแหล่งข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล ยืนยันข้อมูลและการโต้ตอบได้ในทันทีทันใดกับประชาชนในสังคมผู้รับสาร

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนประกอบด้วย 1) การตั้งประเด็นข่าว 2) การหาข้อมูลและแหล่งข่าว 3) การประเมินความเป็นไปได้ของข่าว 4) การเตรียมการและการวางแผน 5) การแสวงหาข้อมูลข่าว 6) การประเมินสถานการณ์ และ 7) การรายงานข่าวเชิงสืบสวน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรนา ขุนทอง (2550) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนสอบสวนของหนังสือพิมพ์ข่าวสด: กรณีศึกษาข่าวเพชรฆาต และข่าวการตายของนายห้างทอง ธรรมวัฒน์” พบว่า “กระบวนการในการทำข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน มีขั้นตอนการทำข่าวโดยเริ่มตั้งแต่ การคัดประเด็นและทิศทางการนำเสนอข่าว การวางแผนการทำข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน การค้นหาข้อมูลจากแหล่งข่าว การตรวจสอบข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล” และสอดคล้องกับแนวคิดของ นรินทร์ นำเจริญ (2549) ที่ได้อธิบายถึงกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนไว้ว่า “เริ่มต้นจากการได้ประเด็นข่าว การตั้งสมมติฐาน การวางแผน การวางแผนเป้าหมาย การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การเข้าถึงแหล่งข้อมูล การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การตรวจสอบข้อมูล และการนำเสนอ โดยทั้งหมดนี้จะต้องทำโดยใส่ใจอย่างระมัดระวังและพิถีพิถัน” การรายงานข่าวเชิงสืบสวนเมื่อได้มีการนำเสนอในรูปแบบแพลตฟอร์ม (Platform) ที่เป็นสื่อดิจิทัล (Digital Media) โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) การสร้างนักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) การใช้ลักษณะการหลอมรวมสื่อ (Convergence) และการใช้วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล (Database Journalism) ในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ทำให้ผู้รับสารได้เป็นทั้งผู้รับสาร (Receiver) และผู้ส่งสาร (Sender) ไปพร้อมๆ กัน เป็นผลทำให้เกิดความสำเร็จของการทำข่าวเชิงสืบสวน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการรายงานข่าวเชิงสืบสวนของ สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2560) ได้อธิบายไว้ว่า “งานข่าวในศตวรรษที่ 21 นั้นนับเป็นวารสารศาสตร์ดิจิทัล (Digital Journalism) ที่มีการหลอมรวมสื่ออย่างแท้จริง การประยุกต์ใช้วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล (Database Journalism) ในงานข่าวเชิงสืบสวนเป็นการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการจัดการฐานข้อมูล (Database Manager) อย่างครบถ้วนในทุกขั้นตอนของกระบวนการข่าวประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน การตรวจสอบยืนยันข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน ตลอดจนการนำเสนอข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน วารสารศาสตร์เชิงข้อมูลในงานข่าวเชิงสืบสวนจึงเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในงานข่าวเชิงสืบสวนกับแนวทางอื่นๆ” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสื่อใหม่ (New Media) ของ กาญจนา แก้วเทพ และนิคม ชัยขุนพล (2555) ได้อธิบายไว้ว่า “สื่อใหม่ (New Media) คือสื่อดิจิทัล (Digital Media) ที่มีความหลากหลายของสื่อในตัวเองและมีความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้อย่างมีประสิทธิภาพไปยังกลุ่มเป้าหมายทั้ง

ในเฉพาะบุคคลและเครือข่ายอื่นๆ ซึ่งสื่อใหม่มีคุณลักษณะหลายประการที่แตกต่างไปจากสื่อมวลชนแบบดั้งเดิม สื่อใหม่จึงนับว่าเป็นนวัตกรรม (Innovation) แบบหนึ่งซึ่งคุณลักษณะของสื่อใหม่คือความเป็นดิจิทัล (Digitalization) ที่มีการทำงานที่หลากหลาย รวดเร็ว และรุนแรง ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์จะมีการประมวลผลที่รวดเร็วและไร้พรมแดนไม่ว่าอยู่ที่ใดของโลกก็สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วมีลักษณะเป็นการหลอมรวมสื่อ (Media Convergence) ซึ่งจากเดิมสื่อแต่ละสื่อจะมีคุณสมบัติและหน้าที่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่สื่อใหม่ได้นำเอาลักษณะต่างๆ มารวมกันเพื่อให้ผู้ใช้สื่อใหม่มีความสะดวกในการใช้สื่อเพียงสื่อเดียวสามารถสื่อสารกับผู้ใช้สื่ออื่นและตอบโต้กันได้แบบทันทีทันใด” และยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสื่อออนไลน์ของ ฐาปะนะ วงษ์สาธิตศาสตร์ (2555) ได้อธิบายไว้ว่า “เนื่องมาจากการเสนอข่าวออนไลน์ได้เข้าไปมีส่วนลดความสำคัญของสื่อมวลชนแบบดั้งเดิมแนวโน้มของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้นำไปสู่ปรากฏการณ์ของ “นักข่าวภาคประชาชน” (Citizen Journalist) หรือ “นักข่าวพลเมือง” (Citizen Reporter) คือกระบวนการสื่อสารในสังคมที่บทบาทของผู้รับสาร (Receiver) จากสื่อสามารถปรับเปลี่ยนเป็นผู้ส่งสาร (Sender) สอดคล้องกับแนวโน้มของสังคมยุคใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของสังคม” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Stetka and Örnebring (2013) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “Investigative Journalism in Central and Eastern Europe Autonomy, Business Models, and Democratic Roles.” พบว่า “การรายงานข่าวเชิงสืบสวนนั้นแหล่งข่าวออนไลน์มีบทบาทสำคัญมากขึ้นในฐานะผู้จัดหาข้อมูลให้ใช้ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน” และยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่อง “สื่อใหม่ (New Media)” ของ Rogers (1995) ได้อธิบายไว้ว่า “เป็นเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในกลุ่มคนจำนวนมากผ่านระบบการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์ การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดการพัฒนาการทางการสื่อสาร เกิดการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน (Mass Media) มากขึ้น จึงเกิดสื่อมวลชนขึ้นมาหลายประเภท”

ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน

ด้านทักษะ ความรู้และประสบการณ์ของนักข่าวพบว่า นักข่าวที่มีประสบการณ์การน้อยจะไม่มีทักษะเพียงพอที่จะเริ่มทำงานข่าวเชิงสืบสวน และประการสำคัญนักข่าวส่วนใหญ่จะมีปัญหาในด้านความรู้ (Knowledge) โดยตรงและการรอบรู้ในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการเรียนรู้การใช้งานคอมพิวเตอร์และการหาข้อมูลทางระบบอินเทอร์เน็ตให้มีความชำนาญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายศิริ ตำนวนิพนธ์ (2548) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “การรายงานข่าวเชิงสืบสวนของหนังสือพิมพ์ไทย” พบว่า “ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคได้แก่ ความยากของงานที่ต้องการทักษะ ความรู้และประสบการณ์สูง” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการทำให้เกิดการเสนอข่าวเชิงสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์” พบว่า “ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานข่าวสืบสวนนั้นมีตั้งแต่เรื่องของตัวบุคคล ศักยภาพของนักข่าว วัฒนธรรมการทำงานแข่งขัน ระดับคุณภาพและความเอาใจใส่ต่อการทำงาน อุดมคติ ความมุ่งมั่นของนักข่าวเอง ซึ่งสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในงานข่าวเชิงสืบสวน” และยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สื่อข่าวของ นรินทร์ นาเจริญ (2549) ได้อธิบายไว้ว่า “ผู้สื่อข่าวจำเป็นจะต้องอาศัยความรู้ที่กว้างขวาง ผู้สื่อข่าวที่ดีควรรู้อะไรบางอย่างเกี่ยวกับทุกสิ่ง (Know something about everything) ทางที่ดีที่สุดที่จะทำให้ได้มาซึ่งความรู้ก็โดยการลงทะเบียนเรียนในมหาวิทยาลัยตลอดทั้ง 4 ปี ซึ่งก็อาจจะรวมถึงตั้งแต่ประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี ฯลฯ โดยนำความรู้เหล่านั้นมาฝึกฝนและประยุกต์ให้เข้ากับหลักสูตรสาขาการสื่อสารมวลชน จะเป็นการเตรียมการที่ดีต่อการรายงานข่าว”

ด้านแหล่งข่าวพบว่า แหล่งข่าวจากส่วนราชการไม่ยอมเปิดเผยข้อมูล พลังจากประชาชนผู้มีส่วนได้เสียยังไม่ส่งเสริมสนับสนุนเท่าที่ควร รวมทั้งแหล่งข่าวบางคนไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลหากมีผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรธนา ขุนทอง (2550) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนสอบสวนของหนังสือพิมพ์ขาวสด: กรณีศึกษาข่าวเพชรซาอุฯ และข่าวการตายของนายห้างทอง ธรรมวัฒน์” พบว่า “ในบางครั้งผู้กระทำผิดเป็นผู้มีอิทธิพลเป็นผลทำให้แหล่งข่าวไม่กล้าที่จะให้ข้อมูล” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องแหล่งข่าวของ พิเศษฐ์ ขวาลาวัช (2549) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า “รายละเอียดของข่าวที่ได้มาจากผู้ชี้เบาะแสของข่าว

โดยผู้ให้ข่าวมีเงื่อนไขที่จะให้ผู้เสนอข่าวไม่เปิดเผยที่มาของแหล่งข่าวเพราะเกรงว่าจะมีผลเสียหายหรือเกิดอันตรายแก่ผู้ให้ข่าวและครอบครัวได้”

ด้านแรงกดดันจากภายนอกพบว่า แรงกดดันที่เกิดจากอำนาจรัฐ อิทธิพลทางธุรกิจจากกลุ่มของผู้ที่ถูกรตรวจสอบทำให้ขาดรายได้จากการลงโฆษณาที่จะนำไปใช้ในการบริหารงานขององค์กรข่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yusha'u (2009) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “Investigative journalism and scandal reporting in the Nigerian press.” พบว่า “ระบบอุปถัมภ์นิยม (Clientelism) คือรูปแบบหนึ่งของแนวทางการปฏิบัติด้านการรายงานข่าวและเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางการนำการรายงานข่าวเชิงสืบสวนไปใช้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองและสำนักพิมพ์” และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนตรี จุยม่วงศรี (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “พัฒนาการข่าวยอดเยี่ยมรางวัลมูลนิธิศรีอานันต์กุล” กับกำหนดบทบาทและแนวทางในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน” พบว่า “ปัจจัยที่ทำให้ข่าวเชิงสืบสวนเพื่อต่อต้านการทุจริตมีจำนวนลดลงถึงคุณภาพของข่าวเป็นผลมาจากการถูกแทรกแซงการทำงานทั้งอำนาจรัฐและอำนาจทุน ส่งผลทำให้หนังสือพิมพ์หลายฉบับต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายการบริหารงานใหม่ ลดทอนบทบาทการทำข่าวทุจริตลง เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้มีผลกระทบทางธุรกิจ” และยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการทำข่าวหรือรายงานข่าวเชิงสืบสวนของ เสนาะ สุขเจริญ (2549) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า “นักข่าวเชิงสืบสวนส่วนใหญ่จะต้องมีความอดทนสูง ทนต่อแรงเสียดทานจากภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งแรงเสียดทานจากภายในองค์กรนั้นมาจากคนใกล้ชิดหรือเพื่อนร่วมงานด้วยกันเอง หัวหน้าข่าว บรรณาธิการที่มองไม่เห็นประเด็น ไม่เข้าใจกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ส่วนแรงเสียดทานจากภายนอกคือเกิดจากระบบอุปถัมภ์โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์ส่วนตัวระหว่างเจ้าของหนังสือพิมพ์กับผู้ตกเป็นข่าว”

ด้านนโยบายของหน่วยงานพบว่า องค์กรข่าวบางแห่งไม่เปิดพื้นที่ในการนำเสนอข่าวให้แก่นักข่าวเท่าที่ควรจะเป็น การจ่ายค่าตอบแทนให้นักข่าวไม่เหมาะสม อุปกรณ์เครื่องใช้ในการทำงานไม่พร้อมและขาดทีมงานช่วยเหลือในกรณีที่มีเหตุจำเป็นหรือเหตุฉุกเฉิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yusha'u (2009) ได้ศึกษาเรื่อง “Investigative journalism and scandal reporting in the Nigerian press.” พบว่า “ระบบอุปถัมภ์นิยม (Clientelism) รวมทั้งการจ่ายผลตอบแทนจากการทำงานที่ไม่ดีหรือไม่เหมาะสม สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่ดี การทุจริตภายในองค์กรสื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองและสำนักพิมพ์คือปัจจัยที่ขัดขวางการนำเอาการรายงานข่าวเชิงสืบสวนไปใช้ในทางปฏิบัติ” ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนตรี จุยม่วงศรี (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “พัฒนาการข่าวยอดเยี่ยมรางวัลมูลนิธิศรีอานันต์กุล” กับกำหนดบทบาทและแนวทางในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน” พบว่า “ปัจจัยที่ทำให้ข่าวเชิงสืบสวนเพื่อต่อต้านการทุจริตมีจำนวนลดลงถึงคุณภาพของข่าวเป็นผลมาจากการถูกแทรกแซงการทำงานทั้งอำนาจรัฐและอำนาจทุนส่งผลทำให้หนังสือพิมพ์หลายฉบับต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายการบริหารงานใหม่ ลดทอนบทบาทการทำข่าวทุจริตลงเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้มีผลกระทบทางธุรกิจ” และยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการทำข่าวหรือรายงานข่าวเชิงสืบสวนของ เสนาะ สุขเจริญ (2549) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า “ระบบอุปถัมภ์ โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์ส่วนตัวระหว่างเจ้าของหนังสือพิมพ์ (Ownership) กับผู้ตกเป็นข่าวซึ่งอาจเป็นนักการเมือง นักธุรกิจ และระบบอุปถัมภ์ทางธุรกิจเพราะว่าถ้าหากผู้ที่ตกเป็นข่าวได้รับผลกระทบจากการนำเสนอข่าวเป็นผู้ควบคุมอำนาจรัฐซึ่งควบคุมกลไกเม็ดเงินโฆษณาก็อาจกดดันองค์กรข่าวที่นักข่าวสังกัดไม่ให้นำเสนอข่าวได้ด้วยการถอดโฆษณา”

ในส่วนของการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนนั้นพบว่า มีองค์ประกอบหลักที่จะใช้เป็นแนวทางในการทำข่าวเชิงสืบสวนให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ดียิ่งขึ้นดังนี้คือ

การสร้างนักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) เป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ด้วยการสรรหาคณะที่เป็นนักข่าวสายพันธุ์ใหม่ให้ทำงานด้านนี้ซึ่งเป็นการสร้างนักข่าวพลเมืองเพียงเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล เนื่องจากการทำข่าวเชิงสืบสวนนี้นักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) เป็นหนึ่งในกระบวนการเพื่อให้ได้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาร่วมกันเป็นแหล่งข่าวให้ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล ดังนั้นการสร้างให้นักข่าว

พลเมืองมีความรู้เรื่องข่าวเชิงสืบสวนเพื่อที่จะทำให้เกิดพลังมวลชน (Crowd) มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยอาจทำเครือข่ายร่วมกับภาคเอกชนซึ่งเรียกว่า “นักข่าวพิเศษ” เมื่อมีข้อมูลนักข่าวพลเมืองก็จะส่งข้อมูลให้ ผู้ทำงานด้านข่าวเชิงสืบสวนก็จะสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในงานข่าวเชิงสืบสวนได้ ซึ่งเป็นการลดบทบาทปัญหาตัวแทนขององค์กรข่าวในต่างจังหวัดเพราะส่วนใหญ่ตัวแทนองค์กรข่าวไม่ได้สังกัดอยู่กับสำนักข่าวเพียงแห่งเดียว สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายศิริ ตำนวนะ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การรายงานข่าวเชิงสืบสวนของหนังสือพิมพ์ไทย” ได้พบว่าข่าวเชิงสืบสวนจะต้องมีการวางแผนคล้ายคลึงกับการทำงานวิจัย เริ่มตั้งแต่การสืบค้น ค้นหาหาข้อมูลหลักฐานจากเอกสาร (Paper Trail) จากบุคคล (Human Trail) และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Trail) การวิเคราะห์ เรียบเรียง ไปจนถึงการนำเสนออย่างต่อเนื่อง และอาจมีการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อขยายประเด็นและสร้างแนวร่วมทำให้การรายงานข่าวมีพลังยิ่งขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่จะร่วมมือกันในการทำข่าวเชิงสืบสวนมากขึ้นในบางกรณี เพื่อสร้างผลกระทบจากการเสนอข่าวพร้อมๆ กันและป้องกันการถูกคุกคามตอบโต้จากผู้เสียประโยชน์โดยลำพัง การพัฒนาทางเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ข่าวสารถูกนำเสนอผ่านวิทยุ โทรศัพท์และสื่อประเภทอื่นที่รวดเร็วกว่า กองบรรณาธิการต้องให้ความสำคัญเร่งสร้าง “มือข่าวเจาะ” รุ่นใหม่ และสร้างระบบจูงใจที่ดี องค์กรข่าวต้องทบทวนการทำงานและระบบการจัดการให้เท่าทันกับเทคโนโลยี และสภาพความซับซ้อนของปัญหาในสังคม องค์กรวิชาชีพควรแสวงหาความร่วมมือจากภายนอก เพื่อจัดระบบการส่งเสริมสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการรายงานข่าวออนไลน์เกี่ยวกับผลกระทบต่อวิชาชีพด้านวารสารศาสตร์และสื่อมวลชนของ ฐาปะนะ วงษ์สาริตศาสตร์ (2555) ได้กล่าวไว้ว่า “เนื่องมาจากการเสนอข่าวออนไลน์ได้เข้าไปมีส่วนลดความสำคัญของสื่อมวลชนแบบดั้งเดิมแนวโน้มของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้นำไปสู่ปรากฏการณ์ของ นักข่าวภาคประชาชน (Citizen Journalist) หรือ นักข่าวพลเมือง (Citizen Reporter) คือกระบวนการสื่อสารในสังคมที่บทบาทของผู้รับสาร (Receiver) จากสื่อสามารถปรับเปลี่ยนเป็นผู้ส่งสาร (Sender) สอดคล้องกับแนวโน้มของสังคมยุคใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของสังคม”

กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ปัจจุบันนั้นทำได้ง่ายขึ้นโดยเฉพาะองค์กรข่าวจะต้องมี เฟซบุ๊ก (Facebook) จัดทำขึ้นเป็นเพจ (Page) เปิดพื้นที่โดยใช้คำคมๆ ในที่สุดก็จะมี การส่งข้อมูล (Share File) เกิดขึ้น ข้อมูลต่างๆ ก็จะถูกส่งเข้าในกล่องข้อความซึ่งมีประเด็นต่างๆ อีกมากมายเข้ามา กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) จึงเริ่มขึ้น ในความคิดเห็นที่ส่งเข้ามานั้นอาจจะมีทั้งข้อมูลจริงและไม่จริง แต่สิ่งสำคัญก็คือการเกิดบรรดาแฟนพันธุ์แท้เข้ามาโดยที่นักข่าวไม่ต้องตามหาแหล่งข่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Stetka and Örnebring (2013) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “Investigative Journalism in Central and Eastern Europe Autonomy, Business Models, and Democratic Roles.” พบว่า การรายงานข่าวเชิงสืบสวนแหล่งข่าวออนไลน์ (news online sources) มีบทบาทสำคัญมากขึ้นในฐานะผู้จัดหาข้อมูลให้ใช้ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสื่อใหม่ของ กาญจนา แก้วเทพ และนิคม ชัยขุนพล (2555) ได้อธิบายไว้ว่า “สื่อใหม่ (New Media) คือ สื่อดิจิทัล (Digital Media) ที่มีความหลากหลายของสื่อในตัวเองและมีความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้เพื่อใช้ส่งข้อมูลข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมายทั้งในเฉพาะบุคคลและเครือข่ายอื่นๆ ซึ่งสื่อใหม่มีคุณลักษณะหลายประการที่แตกต่างไปจากสื่อมวลชนแบบดั้งเดิม สื่อใหม่จึงนับว่าเป็นนวัตกรรม (Innovation) แบบหนึ่งซึ่งคุณลักษณะของสื่อใหม่คือความเป็นดิจิทัล (Digitalization) ที่มีการทำงานที่หลากหลาย รวดเร็ว และรุนแรง ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์จะมีการประมวลผลที่รวดเร็วและไร้พรมแดนไม่ว่าอยู่ที่ใดของโลกก็สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วมีลักษณะเป็นการหลอมรวมสื่อ (Media Convergence) ซึ่งจากเดิมสื่อแต่ละสื่อจะมีคุณสมบัติและหน้าที่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่สื่อใหม่ได้นำเอาลักษณะต่างๆ มารวมกันเพื่อให้ผู้ใช้สื่อใหม่มีความสะดวกในการใช้สื่อเพียงสื่อเดียวสามารถสื่อสารกับผู้ใช้อื่นและตอบโต้กันได้แบบทันทีทันใด” ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสื่อออนไลน์กับบทบาทในการกำหนดประเด็นทางสังคมของ ธารม เชื้อสถาปนศิริ (2558) ได้กล่าวไว้ว่า “นอกจากนี้โซเชียลมีเดียยังเป็นแหล่งรวมพลังในการต่อต้านหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมมานับตั้งแต่ปี พ.ศ.2551 ที่เริ่มมีการใช้อย่างแพร่หลาย อาทิ ปรากฏการณ์ “มือบ๊อโซเชียลมีเดีย” ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มที่เรียกว่า คราวด์ซอร์สซิง (Crowd-

sourcing) คือการรวมตัวของกลุ่มคนหรือมวลชนที่ต้องการบรรลุเป้าหมายเดียวกันประกอบด้วย 7 ประเด็นหลักๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย 1) ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตสามารถสร้างสรรค์ “สาร” ด้วยตนเองเพื่อแบ่งปันผู้อื่น 2) ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตเป็นผู้ควบคุมความคิดเห็นสาธารณะผ่านอินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์ 3) ผู้บริโภคมีบทบาทในการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อสนองความต้องการของตนเองมากขึ้นผ่านการแสดงความคิดเห็นบนสื่อออนไลน์ 4) สังคมที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีความเท่าเทียมกันโดยวัดกันที่ความสามารถและคุณภาพ 5) ผู้พัฒนาซอฟต์แวร์สามารถพัฒนาต่อเติมโปรแกรมปฏิบัติการร่วมกันได้ในระบบเปิด 6) ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตมีแรงจูงใจสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ และ 7) ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตสร้างสังคมชุมชนเสมือนเพื่อแบ่งปันข้อมูลกันอย่างเสรี”

วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล (Database Journalism) ก็เป็นสิ่งที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง หากได้มีการประยุกต์ใช้ในงานข่าวเชิงสืบสวนด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการจัดการฐานข้อมูล (Database Manager) โดยการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบยืนยันข้อมูล นำเสนอข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน ดังนั้นวารสารศาสตร์เชิงข้อมูลในงานข่าวเชิงสืบสวนจึงเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในงานข่าวเชิงสืบสวนกับแนวทางอื่นๆ ซึ่งจะทำให้กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนไปสู่จุดสำเร็จหรือจุดมุ่งหมายได้โดยง่าย สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสื่อใหม่ของ Rogers (1995) ได้อธิบายไว้ว่า “สื่อใหม่ (New Media) เป็นเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในกลุ่มคนจำนวนมากผ่านระบบการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์ การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดการพัฒนาการทางการสื่อสาร เกิดการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน (Mass Media) มากขึ้น จึงเกิดสื่อมวลชนขึ้นมาหลายประเภท” และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องวารสารศาสตร์เชิงข้อมูลกับงานข่าวเชิงสืบสวนของ สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2560) ได้อธิบายไว้ว่า “การประยุกต์ใช้วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล (Database Journalism) ในงานข่าวเชิงสืบสวนเป็นการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการจัดการฐานข้อมูล (Database Manager) อย่างครบถ้วนในทุกขั้นตอนของกระบวนการข่าวประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน การตรวจสอบยืนยันข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน ตลอดจนการนำเสนอข้อมูลข่าวเชิงสืบสวน วารสารศาสตร์เชิงข้อมูลในงานข่าวเชิงสืบสวนจึงเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในงานข่าวเชิงสืบสวนกับแนวทางอื่นๆ การรายงานข่าวเชิงสืบสวนในยุคสื่อดิจิทัล นักข่าวยังสามารถใช้วารสารศาสตร์เชิงข้อมูลเพื่อการตรวจสอบยืนยันข้อมูลข่าวได้อีกด้วย ทำให้องค์กรข่าวลงทุนพัฒนาเครือข่ายกระบวนการหาข่าวและการเผยแพร่ข่าวไปยังผู้อ่านในรูปแบบการหลอมรวมสื่อ (Media Convergence) มากขึ้น ผลของการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของสื่อ (Media Landscape) ทำให้เกิดองค์กรข่าวในลักษณะข่าวออนไลน์ (Online Journalism) เกิดงานข่าวทางสื่อใหม่ (News New Media) ทั้งข่าวหนังสือพิมพ์ดิจิทัล (Digital Newspaper) ข่าวสื่อสังคมออนไลน์ (Social News Network Media) แม้กระทั่งโทรศัพท์เคลื่อนที่ (Mobile News) โดยเฉพาะศักยภาพของโทรศัพท์เคลื่อนที่ทั้งระบบแอนดรอยด์และระบบไอโอเอส (Android & IOS) ทำให้ผู้รับสารโดยเฉพาะประชาชนทั่วไปให้ความสนใจและสามารถเข้าถึงและใช้เครื่องมือสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมรายงานข่าวจึงเริ่มปรากฏนักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) หรืองานข่าวภาคประชาชน (Public Journalism) ขึ้นในศตวรรษนี้ โดยข่าวจะมีลักษณะเป็นการเล่าเรื่อง (Storytelling) ผ่านแพลตฟอร์มของข้อมูล ภาพและภาพเคลื่อนไหว มีลักษณะตอบโต้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่านได้ (Interactivity)”

ข้อเสนอแนะ

กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนนั้นควรทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยการใช้ลักษณะการหลอมรวมสื่อ (Convergence) การใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) รวมทั้งการสร้างนักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) เป็นเป้าหมายสำคัญในแนวทางการพัฒนากระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน ด้วยการสรรหาคณะที่เป็นนักข่าวรูปแบบใหม่ให้ทำงานด้านนี้ รวมทั้งการทำให้ผู้รับสารได้เป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารไปพร้อมๆ กัน ด้วยการพัฒนาให้ประชาชนในสังคมมีความรู้ทางด้านวารสารศาสตร์ว่าด้วยวิชา (Data Journalist) ควรร่วมกันจากหลายภาคส่วนจัดตั้งเป็นองค์กรสืบสวนสอบสวน (Investigative Reporting Organization-I.R.O.) เป็นหน่วยงานอิสระเป็น

เครือข่ายให้ความช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานทำข่าวเชิงสืบสวนเมื่อเกิดคดีความจากการทำงานในหน้าที่พร้อมทั้งให้การปกป้องภัยอันตราย โดยมีองค์กรวิชาชีพ เจ้าของสื่อร่วมกันจัดตั้งโดยมีคณะกรรมการเป็นนักวิชาการ นักวิชาชีพจากองค์กรสื่อ ผู้ปฏิบัติงานข่าวสืบสวน เอ็น.จี.โอ. (Non-Government organization-NGO) และประชาชนผู้รับสาร เพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยให้การสนับสนุน ให้รางวัลชมเชยยกย่อง มอบประกาศนียบัตรเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ปฏิบัติงาน โดยถือว่าการทำความดีก็ต้องมีการสนับสนุนเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ รวมทั้งให้ทุนไปศึกษาดูงานต่อในต่างประเทศ ในเมื่อทำข่าวเชิงสืบสวนแล้วไม่มีผลประโยชน์สิ่งใดตอบแทนก็ควรจะให้กำลังใจและให้รางวัล

สรุป

กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนนั้นเริ่มตั้งแต่การตั้งประเด็นข่าวเชิงสืบสวนเป็นการค้นหาเหตุการณ์ที่เป็นประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้นซึ่งมีผู้ทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคมและประเทศชาติ เมื่อตั้งประเด็นข่าวแล้วก็จะมีการหาข้อมูลและแหล่งข่าวเป็นการค้นหาข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องรอบด้านรวมทั้งการแสวงหาแหล่งข่าวของข่าวที่ได้ตั้งประเด็นไว้จากข้อมูลเอกสาร ข้อมูลวัตถุ สถานที่และข้อมูลบุคคล จากนั้นก็ประเมินความเป็นไปได้ว่าข่าวเชิงสืบสวนในเรื่องที่จะทำจะไปถึงจุดจบได้หรือไม่ นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการทำงานข่าวเชิงสืบสวน เมื่อประเมินได้แล้วก็ต้องเตรียมการข่าวเชิงสืบสวนว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้น ต่อด้วยการวางแผนงานข่าว จากนั้นก็แสวงหาข้อมูลข่าวด้วยการสัมภาษณ์สอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ และค้นจากคลังข้อมูลของตนเอง และขององค์กรข่าว รวมทั้งค้นหาจากภาคส่วนต่างๆ นำมาตรวจสอบข่าวกับหลักฐานที่น่าเชื่อถือด้วยการตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งข่าว ตรวจสอบข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แล้วก็เข้าสู่การประเมินสถานการณ์ และรายงานข่าวเชิงสืบสวนโดยนำเสนอในรูปแบบแพลตฟอร์ม (Platform) ต่างๆ ด้วยการประยุกต์ใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูล (Crowd-sourcing) นักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) การหลอมรวมสื่อ (Convergence) และการใช้วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล (Database Journalism) ในการทำข่าวเชิงสืบสวน

ในส่วนปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนด้านทักษะ ความรู้และประสบการณ์ของนักข่าว นั้น นักข่าวที่มีประสบการณ์ในการทำข่าวน้อยจะไม่มีทักษะเพียงพอที่จะทำงานด้านนี้ นักข่าวส่วนใหญ่จะมีปัญหาในด้านความรู้ (Knowledge) รอบด้านในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และขาดความชำนาญด้านการหาข้อมูล นักข่าวส่วนใหญ่ขาดการค้นหาข้อมูลในเชิงลึก ไม่มีการทำศูนย์ข้อมูลหรือระบบฐานข้อมูลข่าวและรายชื่อแหล่งข่าวไว้อย่างพอเพียง ข้อมูลเอกสารบางส่วนถูกปิดกั้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้านแหล่งข่าวไม่กล้าเปิดเผยข้อมูล หากมีผลกระทบต่อนตนเองและครอบครัว ด้านการถูกฟ้องร้องดำเนินคดี บางครั้งการทำข่าวประเภทนี้มีความเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาทซึ่งนักข่าวขาดการช่วยเหลือในด้านกฎหมาย ขาดการช่วยเหลือปกป้องความปลอดภัยในชีวิตของตัวนักข่าว ส่วนใหญ่นักข่าวจะต้องดูแลตนเอง ด้านแรงกดดันจากภายนอกเกิดแรงกดดันจากอำนาจรัฐ อิทธิพลทางธุรกิจจากพรรคพวกของผู้ที่ถูกตรวจสอบ ทำให้องค์กรข่าวถูกตัดโฆษณาทำให้ขาดรายได้เพื่อใช้ในการบริหารองค์กรข่าว และสุดท้ายคือด้านนโยบายของหน่วยงานซึ่งไม่เปิดพื้นที่ให้นักข่าวเพราะความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับองค์กรข่าวทำให้เกิดการลอบหนทางในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และ นิคม ชัยขุนพล. 2555. **คู่มือสื่อใหม่ศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- คณะรักษาความสงบแห่งชาติ. 2557. **มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบ**. สืบค้นจาก <https://www.opdc.go.th/uploads/files/2557/ncpo69.pdf>.
- เฉลิมชัย ยอดมาลัย. 2549. **การรายงานข่าวชั้นสูง**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฐาปะนาะ วงษ์สาริตศาสตร์. 2555. "การรายงานข่าวออนไลน์." ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาการข่าวชั้นสูงและการบรรณาธิกร เล่มที่ 2**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ทัศนัยน์ วาหารักษ์. 2554. เทคนิคการรายงานข่าวเชิงสืบสวนสอบสวนของหนังสือพิมพ์แนวประชานิยม. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธีรธนา ขุนทอง. 2550. การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนของหนังสือพิมพ์ข่าวสด: กรณีศึกษาข่าวเพชรฆาตและข่าวการตายของนายห้างทองธรรมวัฒน์. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ธาม เชื้อสถาปนศิริ. 2558. สื่อออนไลน์กับบทบาทในการกำหนดประเด็นข่าวทางสังคม. สืบค้นจาก http://blog.infoquest.co.th/iqmedialink/news_onlinemedia/.
- นรินทร์ นำเจริญ. 2549. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการรายงานข่าว. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- พิศิษฐ์ ชวาลราช และคณะ. 2549. การรายงานข่าวชั้นสูง. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มนตรี จุยม่วงศรี. 2558. พัฒนาการข่าวยอดเยี่ยมรางวัลมูลนิธิศรีธรรมมาถ์กับการกำหนดบทบาทและแนวทางในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มาลี บุญศิริพันธ์. 2555. การรายงานข่าวเชิงสืบสวนและตีความ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มาลี บุญศิริพันธ์. 2556. วารสารศาสตร์เบื้องต้น: ปรัชญาและแนวคิด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา. 2558. สื่อเชิงสืบสวนในทีวีดิจิทัลช่องข่าวสารและสาระ. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการแข่งขันทันและกำกับดูแลตนเอง สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- สมหมาย ปาริจฉัตต์. 2537. ข่าวเจาะ-เจาะข่าว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สมหมาย ปาริจฉัตต์. 2537. คู่มือการรายงานข่าวเชิงสืบสวน. กรุงเทพฯ: บริษัท ที.พี.พี. จำกัด.
- สายศิริ ด่านวัฒนะ. 2548. การรายงานข่าวเชิงสืบสวนของหนังสือพิมพ์ไทย. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เสนาะ สุขเจริญ. 2549. ข่าวสืบสวน. กรุงเทพฯ: open books.
- สุชาดา จักรพิสุทธิ์. 2550. แนวทางการทำให้เกิดการเสนอข่าวเชิงสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2552. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. 2560. การรายงานข่าวเชิงสืบสวน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Jenkins, H. 2006. **Convergence Culture: Where Old and New Media Collide**. New York: New York University Press.
- Feldstein, M. 2006. "A muckraking model investigative reporting cycles in American history." **The Harvard International Journal of Press/Politics** 11 (2): 105-120.
- Hanson, N. **Investigative-journalism**. Retrieved from <http://www.journalismfund.eu/what-investigative-journalism>.
- Rogers, E. 1995. **Diffusion of Innovations**. New York: The Free Press.
- Stetka, V. and Örnebring, H. 2013. "Investigative Journalism in Central and Eastern Europe Autonomy, Business Models, and Democratic Roles." **The International Journal of Press/Politics** 18 (4): 413-435.

UNESCO. 2017. **Investigative Journalism**. Retrieved from <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/investigative-%20journalism/>.

Yusha'u, M. 2009. "Investigative journalism and scandal reporting in the Nigerian press." **ECQUID NOVI** 30 (2): 155-174.